

## PLES SMETI

Divertimento v blankverzu po starih vzorcih

Igra v petih dejanjih.

(Odlomek.)

Matej Bor

### PRVO DEJANJE

#### 1. prizor

Na ulici v Sieni.  
Nastopijo meščani.

*Provi.* Pha, nič ni bil. Ne to ne ono. Nič.

Pankrt, zmikavt — spodili so ga iz Siene,  
ker je na vrtu — menda pri don Carlu,  
kradel marelice. Potem se je  
podil po svetu ter baje garal  
po rudnikih pet let kot arestant —  
nekoč, ko je gorelo, se je rešil  
menda le on. Kako? Ne vem. Najbrž  
mu je medtem, ko je iz ognja bežal  
kot iz pekla, z verigo na nogah,  
prišel vrag na pomoč. Kot zmerom.

*Drugi.*

*Dosti.*

Ja vem le to, da nam je mesto rešil —  
nas pa te vojne, ki je tod divjala  
več kot dve leti.

*Provi.*

Tudi on divja.

*Drugi.* Se že obrusi.

*Provi.*

Res je, človek je

tak kakor kamen v reki, vendar kamnu  
je dan čas, da se obrusi — nam ni dan —

*Tretji.* Le kar pogledajte jih.

*(Kaže na ljudi.)*

Sreča, da so  
spet prosti in varni po vseh teh nevšečnih  
in hudih dneh, ta sreča jim  
mehča obraze, ko pa mine, bodo  
trdi kot prej.

*Drugi.* Prihajajo! Postaven mož.

*Tretji.* Ki pa

mu ni nič do postav.

*Proi.* Je: vsaj do ženskih.

CONDOTTIERE LORENZO pride mimo s svojim spremstvom in  
odide naprej.

*(Meščani odidejo.)*

2. prizor

Pri Lorenzu

IZABELA, ki leži pod baldahinom, prisluhne in zastre zaveso.  
Nastopi LORENZO z GATOM, za njima Lorenzovi častniki  
VAN VALDEN, LUKA, FILIPPO in MORO.

*Gato (Lorenzu, ki se na ves glas smeje.)*

Zakaj se smejete?

*Lorenzo.*

Zato, moj Gato,

ker je smeh zdrav. *(Pribočniku.)* Ej, vi, zaprite vrata.

*(Častnikom.)* Gato, ta stari spletkar, ki se ga

poloti driska, če vsaj enkrat v tednu

ne skuha kakšne hudobije,

me sili, naj ostanem v Sieni.

*Luka.*

V Sieni?

*Lorenzo.* Zakaj pa ne? Mar nisem po tem mestu

ceste pometal? Gato se me še

spominja z metlo v roki. Se me še?

*Gato.* Se, general. A že takrat, Bog vedi,

ste jo vihteli v roki kakor meč,

otepajoč se z njo nadležnežev,

ki so vas dražili. Ko sem vas gledal,

sem si dejal: ta dečko ima na sebi  
nekaj —

*Lorenzo.* Ha, nekaj starih cunj.

*Gato.* Vojaka,  
tega nisem videl v vas, in to vojaka  
po božji volji —

*Lorenzo.* Hočeš reči vražji.  
In zdaj povej tem častnikom, zakaj  
me siliš, naj ostanem tu — jaz pa  
bom ta čas, ko boš ti govoril, spal.

*Luka.* Spali? Res?

*Lorenzo.* Kajpada. (*Častnikom.*) Ta moja glava,  
ki mi jo je ponudil za pomoč  
sienski senat, misleč, da nimam svoje,  
pa naj medtem namesto mene misli  
in govori, kar hoče.

(*Leže na zofo.*)

*Gato.* Vas ta stvar  
res tako dolgočasi?

*Lorenzo.* Kakšna stvar?  
Ta tvoja želja, da naj znova vzamem  
metlo v roke in pometam tu po Sieni?  
In kaj če bi najprej kar tebe, Gato?  
Če te pogledam dobro, si natanko  
takšen kot star ogrizek. Gato,  
le kaj te je tako ogrizlo — žalost  
ali veselje? Ali pa sta se  
združila in se te lotila vkup?  
Vsak svojo polovico, in kar je ostalo,  
to so poslali sienski modrijani  
meni v pomoč. Na, in sedaj na dan  
z besedo.

*Gato.* Da. Gre za pomembno stvar.

*Lorenzo.* Pomembno? Gato, meni so v zabavo  
predvsem stvari, ki nimajo, vsaj zame,  
nobenega pomena — kot na primer  
življenje: da ga imam, bi si ne upal  
igrati z njim, če pa se ne bi igral,  
bi mi bilo dolg čas. Zato, če hočeš,  
naj bi ostal tu v vaši Sieni —

Gato.

Naši.

Lorenzo. No, prav, pa naši — mi nikar ne poj,  
kako pomembna je: zame so važni  
le meč pa konj in ženska, ampak tudi  
ta dva le, dokler se mi ne zazdi,  
da mi pomenita preveč — Če mi,  
se ju znebim. Na konju, ki se zanj  
preveč bojimo, nismo več na konju —

Gato. Res je, Lorenzo. A če dovolite,  
bi presedlal zdaj z vašega konjiča  
na svojega —

Lorenzo. Kar presedljaj, a glej,  
da te ne vrže iz sedla.

*(Se obrne stran, da bi dremal.)*

Gato. Gospod Lorenzo, že od nekdanj cenim  
vašo šaljivost in zato vas zdaj  
ne bom budil. — Svet devetorice,  
želi naj vas opozorim, da ste  
ponudili svojo pomoč v teh bojih  
s Florenceo vi sami, ako dobite  
dovolj denarja in sredstev za vsestransko  
oborožitev vaših band.

Lorenzo. Kako?

Gato. Hotel sem reči čet.

Lorenzo. Pa so se ti  
kar na jeziku v bande spremenile —  
jaz pa sem izpremenil bande v čete,  
med drugim tudi vaše, dragi Gato,  
in ne le na jeziku.

Gato. Brez zamere —  
No, torej; vaš pogoj je bil sprejet  
in vi ste res sijajno zmagali:  
sovražnika, se pravi Florentincev,  
ni več nikjer — razbiti, razpršeni.  
Siena je spet svobodna. Vendar pa  
jo zdaj teži nesporazum med nami:  
v skladu z dogovorom bi morali  
toliko zmanjšati število čet,  
da bi ostale samo tiste, ki so  
v miru potrebne, in nič več kot to.

Vi pa ste izjavili, da jih ne boste,  
vse dokler ne bo poravnano tisto,  
kar terjate. A terjate po izjavi  
senata petkrat več, kot je bilo  
dogovorjeno.

*Lorenzo.* Tudi florentinskih  
vojakov ni bilo ne manj ne več  
kot petkrat več.

*Gato.* Kljub temu pa, *Lorenzo* —

*Lorenzo.* Kljub temu — kaj? Izdavi že, kar daviš!

*Gato.* Po mnenju devetorice, ki ima  
že od začetka bojov polnomočje,  
zaupanje in pooblastila ljudstva,  
je vsota, ki jo terjate, tako  
neznanska —

*Lorenzo.* Ha, ti tvoji devetorčki  
so torej mnenja, naj bi jim pobil  
po enega vojaka za plačilo,  
štiri pa kar tako. Se ti ne zdi,  
dragi moj svetovalec, da bi takšno  
pobijanje bilo zastonj?

*Gato.* Brez dvoma.

*Lorenzo.* Torej  
vsaj ti priznaš —

*Gato.* Jaz nisem važen.  
Jaz sem le uradnik — važno je, da to  
priznava tudi on —

*Lorenzo.* Kdo?

*Gato.* On — Visconti.  
Pripravljen vam je plačati vse — ne,  
še več.

*Lorenzo.* Oho! Pod kakšnimi pogoji?

*Gato.* Iz Siene ste in ostanite v Sieni —

*Lorenzo (zeha.)* In kaj naj delam tu, kadar ni vojne?  
Uživam mir? Mir je baje sladak,  
a zame je neužiten, ker se hranim  
z močnejšo hrano.

*(Namigne prisotnim, naj odidejo.)*

*Filippo.* Ne bi šli spet kockat?

*(Vsi razen Lorenza in Gata odidejo.)*

*Gato.* Visconti meni, da je Sieni zdaj  
potrebna močna vlada, sicer jo  
brezumni strankarski prepiri in zdrahe,  
ki jim ni konca niti v času vojne,  
ugonobe.

*Lorenzo.* Dejal si močna vlada.  
In kdo bo prvi?

*Gato.* On.

*Lorenzo.* Kaj pa Lorenzo?

*Gato.* Prvi za njim.

*Lorenzo.* Oho, pogledjte ga,  
kaj mi ponuja — In kaj bi počel?

*Gato.* Skrbel za red —

*Lorenzo.* Skrbel za red! Se pravi,  
miril štacunarje, mesarje, peke,  
gruntarje, prošte, spletkarje in čveke  
in milo prosil, naj bi dali mir,  
jaz, ki sem kot ustvarjen za nemir  
in da nemir ustvarjam!

*Gato.* In prav tega  
zdaj potrebujemo.

*Lorenzo.* Kaj?

*Gato.* Tak nemir,  
ki bo po miru klical, in nered,  
ki bo po redu vpil. Zato, Lorenzo,  
bi vaših čet ne razpustili —

*Lorenzo (zehajoč.)* Kaj pa?

*Gato.* Še bolje oborožili, da bi mogle —  
Pa ne da bi res spal? Gospod Lorenzo —

*(Ves začuden skozi vrata v sosednjo sobo.)*

Poglejte!

*Filippo. (skozi vrata.)* Kaj je?

*Gato.* Spi.

*Filippo (se vrne.)* Zakaj pa ne?

Mar mislite, da ste zares tako  
zabavni, dragi Gato?

*Gato.* Prebudite  
ga, prosim —

*Van Valden (se vrne.)* Rajši ne.

Čeprav je sen del smrti: smrt pred smrtjo —

in jaz morda zato bolj malo spim —  
smo vendar nejevoljni, kadar nas  
bude iz sna.

*Gato.* Kljub temu ga zbudim.  
Lorenzo! Čujte! No, kaj takega —  
Gospod Lorenzo! Spi — medtem ko mu  
jaz tu v imenu Siene ne ponujam  
nič manj — nič manj kot —

*Van Valden.* Tak je pač.  
Ta mož ni urezan po navadni meri,  
temveč po taki, ki je zanjo najbolj  
značilno to, da je brez vsake mere.

*Gato.* Naj bi ga —

*Filippo.* Kaj?

*Gato.* Kar neverjetno. Zbogom.  
(*Odide.*)

*Filippo.* Odlično! Dobra gluma.

*Lorenzo.* Ta falot!

Ta tepec, lelek, ta cigan, ta norec!  
Da bi delil oblast z Viscontijem?  
Ko pa imam tu v Sieni sedem tisoč  
mož, ki, če jim le rečem, pošljejo  
k hudiču vse hudiče, kar jih je,  
pa ne bi teh — kako se jim že pravi —  
teh devetorčkov! Za meno je sedem  
tisoč do zob oboroženih dedcev,  
ki me imajo za Boga! Kaj pa  
stoji za njim? Par rev, ki ga imajo  
za norca! Ha-ha! Zaračunal sem  
jim petkrat več, kakor je bil dogovor,  
samo zato, razume se, da bi  
začeli ugovarjati in mi  
ne bi plačali o pravem času — no,  
pa so nasedli. Zdaj imamo vzrok,  
da lopnemo po njih. Jaz jim pokažem!  
Ej, ti tam, Moro! Čuješ, daj mi sem  
brž haljo in brado!

*Moro.* Imenitno. To  
pomeni, da bo zdaj tri dni veselo.

(*Mu dá, kar želi.*)

Lorenzo. Izabela!

(Častnikom.) Pojdite ven in zbobnajte soldate  
tja dol na trg. Nocoj bo veselica,  
kakrašne sienski purgarji še niso  
nikoli doživeli!

(Častniki odidejo.)

Izabela!

(Odgrne zaveso pri postelji.)

Izabela (ki še vedno drema pod baldahinom.)

Kaj je, ljubček?

Lorenzo. Zdaj te bo klical Gato,  
da mu poveš, kaj vse si slišala.  
Pa si kaj slišala?

Izabela. Ne. Nisem.

Lorenzo. Res ne?

Izabela. Res ne. Zaspala sem tako lepo  
in sanjala o tebi.

Lorenzo. Kaj pa?

Izabela. Da si bil knez.

Lorenzo. Oho!

Izabela. Veš, pravi,  
pravcati knez — s prestolom, grbom, žezlom,  
kakor so tisti v šolskih čitankah —  
kot spomenik.

Lorenzo. Kot spomenik! Sijajno!  
To ni slabo — O tem bom še premislil.  
Dux Sienae — rex Italiae! Haha!

Izabela. In brado si imel, Lorenzo, veš,  
tako imenitno brado.

(Ga šele zdaj zagleda.)

O moj bog,  
pa saj jo res imaš! Kdaj pa ti je  
zrasla ta brada? Ali sem zares  
tak dolgo spala?

Lorenzo. Kajpada. In zdaj  
pohiti brž tja h Gatu in mu povej,  
da se je en del tvojih sanj že izpolnil,  
za to, da bi se tudi drugi, pa  
bom poskrbel nocoj —

*Izabela.* A ena stvar  
me je kljub vsemu le motila v sanjah —  
to, dragi moj Lorenzo, da si bil  
knez z metlo v grbu.  
*Lorenzo.* Z metlo, ampak takšno,  
ki jo vrag jaše.  
(*Lorenzo odide.*)

*Izabela (van Valdnu, ki se vrne.)*  
Van Valden, vi še tu? Kaj delate?  
*Van Valden.* Nič, opazujem vas.  
*Izabela.* Res?  
*Van Valden.* Pravzaprav  
le vašo hojo.  
*Izabela.* Kaj pa je na nji  
tako privlačnega?  
*Van Valden.* Vsekakor je  
nadvse očarljiva: kot da odrivate  
pomladni veter, ki njegov nemir  
prehaja tudi v vas —  
*Izabela.* In v vas, van Valden?  
*Van Valden.* Jaz sem samo opazovalec.  
*Izabela.* Česa?  
*Van Valden.* Nemira, ki je v vas. Opazovanje  
nemira v drugih pa me že od nekdej  
navdaja z mirom.

### 3. prizor

GATO se vrne

*Izabela.* Kaj nisi šel?  
*Gato (potihem.)* Ne. — Kaj je novega?  
*Izabela (s škodoželjnim smehljanjem.)*  
Knez hoče biti.  
*Gato.* Kaj? Kako si rekla?  
*Van Valden.* No, zbogom.  
*Izabela.* Zbogom, vi opazovalec.  
*Van Valden.* Le tega, kar je lépo. Zbogom.  
*Izabela.* Zbogom.  
(*Van Valden odide.*)

*Gato.* Se šališ?

*Izabela (uživajoč.)* Ne. Knez hoče biti.

*Gato.* Knez!

Mar se mu meša? Knez? In to v Sieni?

Ponovi še enkrat: še ne verjamem,

da sem prav slišal.

*Izabela.* Prav si slišal, prav.

*Gato.* Knez! In nič manj. To je dejal?!

*Izabela.* To, da,

in pa, da boš ti prvi svetovalec

na knežjem dvoru.

*Gato.* Jaz?

*Izabela.* Da. Za smetarstvo.

*Gato.* Tega seve ni mislil dobesedno.

*Izabela.* Mogoče pa —

*Gato.* Prekrasno. Nadaljuj.

*Izabela.* Kaj naj ti še povem? Aha, vso Sieno,

je rekel, bo spremenil v plesišče,

kjer bo plesalo vse tako, kot bo

žvižgal njegov meč. Pravi, da je sienski

senat z Viscontijem vred slaboumen,

ti pa cigan.

*Gato.* Cigan — zakaj?

*Izabela.* Ne vem,

zakaj. Cigan z zeleno pametjo

in lilastimi uhlji.

*Gato.* Kaj je to?

*Izabela.* Ne vem. In razen tega, da bi bil

zanj še kar znosen, da je tvoja pleša

vsaj malo manj mrliška —

*Gato.* Manj mrliška!

*Izabela.* Sicer pa, kaj mi mar. — Povej mi rajši,

kdaj mi boš plačal, kar pri tem silaku

počnem za vas.

*Gato.* Bojim se, da nikdar.

Predragocena si, da bi te mogel

kdaj plačati.

*Izabela.* Kaj če bi le poskusil?

*Gato (ne da bi jo poslušal.)*

Knez! Kdo je slišal kdaj kaj takega!

Sicer pa, kaj bi to — nobena stvar

ni tako slaba, da je ne obrneš  
sam sebi v prid, ako prav obračaš,  
in ne tako odlična, da bi ti  
ne škodila, če ne obračaš prav.  
Knez in to v Sieni! — Kaj je, Izabela?

*Izabela.* Denar mi daj —

*Gato.* Poslušaj, Izabela:  
oba sva, kakor veš, samo de jure  
v službi republike — de facto pa  
v službi Viscontija. A ta Visconti  
najbrže misli, da mu tajno službo,  
ker je nevidna, vodijo duhovi,  
ki jim ni za denar. Zato se mora  
vsak od nas znajti, kakor ve in zna,  
ali pa se obnašati tako,  
kot da je res zgolj duh —

*Izabela.* Ne vem, kako  
bi bili z mano zadovoljni vi  
in oni, ki me k njim pošiljate,  
če bi se obnašala le kot zgolj duh.  
Torej kje je denar?

*Gato.* Ná to za zdaj.

*Izabela.* Ti! Kdo pa misliš, da sem jaz?  
Jaz sem potomka takega rodu,  
ki je zalagal že za cesarjev  
ves Rim s heterami. Kako si drzneš  
dati te ficke meni!  
Sicer pa, kaj mi mar ti vaši ficki,  
saj se lahko zgodi, da bom imela,  
pa v kratkem, lastno kovnico zlatnikov,  
in da vas bo z njih gledal moj obraz —

*Gato.* Eha, kam pa letiš?

*Izabela.* Visoko.

*Gato.* Vidim.

*Izabela.* Mar misliš, da ne vem, kaj snujete  
z Viscontijem?

*Gato.* Kaj neki, Izabela?

*Izabela.* Ta vaš senator za notranjo varnost  
republike je s tvojo pomočjo  
prišel do silno bistre ugotovitve,

da bo republika najvarnejša,  
ako je več ne bo — Lepi računi,  
a v njih je vendar majcena napaka,  
ki pa ni nápak — vsaj za moj okus:  
namesto da bi vam vaš bik nasadil  
Sieno na svoje bikovske roge  
ter vrgel pred noge Viscontiju,  
je sklenil, da bo knez on sam.

*Gato.* Mar te ni škoda, Izabela — tebe,  
še najbolj ženske ženske od vseh žensk,  
kar jih poznam, da se mi zdaj še ti  
ubadaš s to politiko? Odidi  
rajši nazaj k Lorenzu, da izvlečeš  
iz njega kaj koristnega, medtem,  
ko se boš z njim zabavala —

*Izabela.* Z vohunom  
pod posteljo. Adijo!

(*Odide jezno. Gato za njo.*)

#### 4. prizor

#### Nastopita CIPELJ in CAPELJ

*Lakaj Cipelj (pomoli glavo izpod postelje.)* Spoštovanemu občinstvu se moram opravičiti, da me je zalotilo na tako neprimernem mestu. Mislim, da mi ni treba še posebej poudarjati, da pod to nič kaj pripravo za počitek in še marsikaj drugega nisem zlezel iz strahu ali ker bi se mi zdelo tu spod tako udobno, pač pa po službeni dolžnosti. Moje ime je Cipelj.

*Lakaj Capelj (pomoli glavo iz stare skrìnje. Zase.)* In moje Capelj.

*Cipelj.* Moja naloga je nadzorovati Izabelo, ki nadzoruje Lorenza.

*Capelj (občinstvu)* In moja naloga je nadzorovati njega.

*Cipelj.* To opravilo pa je seveda dokaj bolj zapleteno, kot bi se zdelo nepoučenemu. Dokler sta tu gori na tej pripravi, še gre, ker pa tu gori le nista venomer, čeprav jo zelo izdatno uporabljata, nastanejo, vsaj zame določene nevšečnosti, zlasti ker je gospod Lorenzo zelo nemirnega duha in še bolj nemirnega telesa. Pravijo, da isto telo ne more biti hkrati na dveh različnih mestih. Če velja ta zakon za vsa telesa na tem svetu, za telo gospoda Lorenza prav gotovo ne

velja, kajti to telo je lahko z Izabelo hkrati ne le na dveh različnih posteljah, temveč tudi na tleh, na mizi, na skrinji, in to celo v različnih sobah. Naselil se je v tej hiši menda samo zato, da bi preizkušal, kateri del pohištva je za te vrste dejavnosti najprikladnejši. (*Opazi Caplja.*) Dober dan, Capelj. Kaj počneš v skrinji?

*Capelj.* Lovim ribe. In poleg tega premišljam, kaj počneš ti pod posteljo.

*Cipelj.* Predavam.

*Capelj.* Kaj?

*Cipelj.* Metafiziko. Boš požirek? (*Privleče na dan steklenico in nagne.*)

*Capelj.* Prosim. (*Pije.*)

*Cipelj.* In zdaj se lotiva pospravljanja.

(*Cipelj in Capelj začneta pospravljati, se pravi menjavati sceno za naslednji prizor.*)

*Capelj.* Kaj misliš o Izabeli?

*Cipelj.* Izabela je strašna ženska. Za nos me vleče.

*Capelj.* Kako? Tebe?

*Cipelj.* Zadnjič, ko sta se z Lorenzom zavalila s postelje na tla, me je opazila pod posteljo. In zdaj se, kadar le more, vrže vznak čez rob postelje, kot bi bila vsa iz sebe od poželenja po Lorenzu, v resnici pa vleče mene za nos.

*Capelj.* Povej mi, kakšna je tvoja zanesljivost?

*Cipelj.* Zakaj?

*Capelj.* Moja naloga je, med drugim, ugotoviti stopnjo tvoje zanesljivosti, ker pa se niti na svojo lastno ne zanesem preveč, bo mogoče še najzanesljivejše, če ugotoviva tvojo zanesljivost skupno, kot dobra tovariša.

*Cipelj.* Moja zanesljivost bi bila še kar dobra, ko bi bila moja ušesa nekoliko zanesljivejša. Pa niso. Sam Bog ve, da se ne bom zlagal, če ti povem, da razen ohov in ahov pa hihov in hohov in huhov, odkar ju nadzorujem, še nisem s temi ušesi pristrigel ničesar.

*Capelj.* Pa poročal si?

*Cipelj.* Seveda. Kaj bi pa rekli, če bi jim povedal, da razen ohov in ahov nisem pristrigel ničesar.

*Capelj.* In kaj si jim povedal?

*Cipelj.* Vse, kar so želeli izvedeti.

*Capelj.* Kaj pa so želeli izvedeti?

*Cipelj.* Ali Izabela opravlja, kar opravlja, kar tako, ali se je res zaljubila v Lorenza.

*Capelj.* In kaj si jim rekel?

*Cipelj.* Rekel sem jim, da se vanj ni mogla zares zaljubiti, ker se hkrati zanima tudi za nekega drugega moškega.

*Capelj.* Res? Za koga?

*Cipelj.* Zame.

*Capelj.* Saj si rekel, da te vleče za nos.

*Cipelj.* Za nos, ja, ampak ne samo za nos — Zadnjič me je povlekla za — *(mu nekaj šepne na uho.)*

*Capelj.* Kaj?! Mogoče se je zmotila.

*Cipelj.* Mogoče.

*Capelj.* To vprašanje je zelo pomembno in bi ga bilo treba preučiti z vseh strani. Od pravilnosti tega odgovora je odvisno marsikaj — mogoče v zadnji konsekvenci celo varnost države.

*Cipelj.* Kako misliš to?

*Capelj.* Izabelo so podtaknili Lorenzu — Razumljivo?

*Cipelj.* Razumljivo.

*Capelj.* Da bi izvedeli, kaj Lorenzo misli — Razumljivo?

*Cipelj.* Razumljivo.

*Capelj.* Izvedeli pa ne bodo, kaj Lorenzo misli, če se je Izabela vanj zagledala — Razumljivo?

*Cipelj.* Razumljivo.

*Capelj.* Uganiti, ali se je zagledala vanj ali ne, je tvoja stvar — Razumljivo?

*Cipelj.* Razumljivo.

*Capelj.* Uganiti, ali si to prav uganil, in če si prav uganil, pravilno prenesel naprej, pa moja. Razumljivo?

*Cipelj.* Razumljivo.

*Capelj.* In tu se nama ponuja zdaj priložnost za plodno sodelovanje. Če te Izabela vleče za nos, vedoč, da tisto, za kar te vleče, ni tvoj nos, pač pa nekaj drugega, potem vleče za nos Lorenza — Razumljivo?

*Cipelj.* Razumljivo.

*Capelj.* Če pa te vleče za nos, ne vedoč, da te ne vleče za nos, potem ne vleče za nos Lorenza, pač pa tebe —

*Cipelj.* Prav-za-prav tudi mene ne.

*Capelj.* Čista resnica... V tem primeru ne vleče za nos ne tebe ne njega. Ergo: je v Lorenza zaljubljena in se lahko zanesemo, da se nanj ne moremo zanesti.

*Capelj.* Čista resnica... Ne moremo se zanesti.

*(Izgineta v pohišstvo.)*

## DRUGO DEJANJE

### 1. prizor

Viscontijeva palača. Biblioteka.  
Nastopita VISCONTI in GATO

*Visconti.* Ta kombinacija z Lorenzom nam je torej spodletela. Mislil sem, da odstranim z njim senat, sedaj pa bo treba premišljevati o tem, kako bi odstranili njega. A če ga, se kaj lahko zgodi, da nam njegovi najemniki odstranijo senat in z njim vred tudi mene. Spričo tega nam je ostal le še en up.

*Gato.* Pa menda ne ta Holandec?

*Visconti.* Da, Holandec. Glej, tu v tvojem poročilu manjka eden najzanimivejših podatkov: namreč, da naš van Valden ni samo do ušes zaljubljen, temveč tudi do vratu v dolgeh.

*Gato.* Kako? Od kod pa veste to?

*Visconti.* Vem, Gato — saj ti nisi edini vir moje vsevednosti. No, in ker je tako, ga pridobim, o tem ne dvomim, saj sva, odkar prihaja ogledovat moje umetnine, skorajda postala prijatelja. Čuden vojščak. Baje je bil trgovec. Če je bil, je prav gotovo imel opravka z ribami. Ko stopi v sobo, je tu kar na mah nekak luskinast hlad. Ta ribja polt in ribje oči. In rekel bi, da tudi diši po mrzlih nizozemskih ribah, ampak lepo garniranih — veš, s česnom in peteršiljem —

*Gato.* Da bi se tak človek lahko zaljubil v ribo, bi verjel, da se je v žensko — ne.

*Visconti.* Pa se je le.

In to zelo zares.

*Gato.* Ni izključeno.

Kjerkoli se prikaže Izabela,  
je kmalu tudi on — Njegov pogled,  
kadar strmi v njo, res ni ravnodušen.

*Visconti.* No, vidiš.

*Gato.* Vidim.

*Visconti.* Ampak še premalo.

Nastopi SLUGA

*Sluga.* Holandec je prišel.

*Visconti.* Že? No, naj vstopi.

## 2. prizor

Nastopi VAN VALDEN

*Van Valden.* Dober dan.

*Visconti.* Mar niste z njim?

*Van Valden.* Ne, ker sem tu pri vas.

*Visconti (Gatu.)* Vi zdaj lahko greste.

*(Valdnu.)* Poglejte tole.

Tak mišji zob pa vam lahko požre  
kos govora — pa za vse večne čase.  
Nikomur drugemu kot Ciceronu!  
In meni z njim. — Torej je res,  
da je odklonil in da hoče sam  
postati knez?

*Van Valden.* Menda je.

*Visconti (s pogledom na drugi knjigi.)* Zdi se mi,  
da hranijo ti fratri v svojem kloštru  
glodalce tudi s Plinijem.

*(Zunaj ropot, vpitje.)*

Je to on?

*Van Valden.* Da, on.

*Visconti (gledajoč skozi okno.)* In z njim vojaki in kup žensk.

In vse pijano. Mar je res, da misli

vdreti v domove sienskih velikašev  
in jim pobrati, kolikor mu Siena  
dolguje?

*Van Valden.* Ni izključeno. Če si  
nadene brado, ima njegova vojska  
dva dni proste roke, da sme početi,  
kar se ji zdi.

*Visconti.* Bi glažek vina?

*Van Valden.* Prosim.

*Visconti.* Koliko let imate?

*Van Valden.* Trideset.

*Visconti.* Trideset (že skozi okno), to ni nič —

Poslušaj, fant,  
poglej, kaj je s kobilo. — Jaz pa, mislim,  
sem jih imel takrat že dosti več,  
ko je Lorenzo še pometal Sieno,  
no, in zdaj hoče biti ta nesrečnik,  
ki je osrečil Sieno, prav nič manj  
kakor diktator — Knez menda. In kaj  
menite vi o njem?

*Van Valden.* Nič.

*Visconti.* Hm, zelo  
previdno se izražate. Celo  
nekoliko preveč. Veste, previdnost,  
ki je preveč previdna, je podobna  
že neprevidnosti, ker se mudi  
tam, kjer je odveč, in je morda zato  
ni tam, kjer je potrebna. Jaz ravnam  
precej drugače. No, na primer Gato:  
ponujal se mi je, pa sem ga vedno  
znova odklonil, šele ko mi je  
prišel v roke dokaz, da je nekoč  
delal za Florentince, sem ga koj  
sprejel.

*Van Valden.* Kljub temu, da je bil vohun?

*Visconti.* Kljub temu? Ne: zato. Zanesi se  
celo na zanesljivega človeka,  
samo če ima na vesti kakšen greh,  
ki vesta zanj le dva — on in pa ti.

*Van Valden.* Torej bi rekel, delate najrajši  
le z nepoštenimi?

*Visconti.* Največ. Ker pa  
imajo grehe tudi poštenjaki,  
pa še poštene, ha, in se pošteno  
boje, da ne bi zanje zvedeli  
še drugi poštenjaki, delamo  
seveda tudi z njimi — a v principu  
rajši z ljudmi, ki jih ni dosti prida,  
a so kljub temu pridni in nam v prid.  
Kaj je, Holandec? Se vam to upira?

*Van Valden.* Upira? Ne — sistem je očarljiv.

*Visconti.* Pa tudi učinkovit. Ker temelji  
na tem, kar je, ne pa na tem, kar ni;  
in če v človeku česa ni, je to  
kajpak krepost, ali pa je tako  
omájana, da se na njo ne dá  
graditi nič — predvsem pa ne državo,  
ki hoče biti vse. Ta se gradi  
na tem, kar je v ljudeh najsilnejše,  
in kaj je silnejše kakor slabost?

*Van Valden.* Po tem, kar slišim, bi dejal, da oni,  
ki jo izkorišča —

*Visconti.* Če jo izkorišča  
dovolj razumno —

*Van Valden.* Rekli ste razumno.  
Pa ni izkoriščati slabost ljudi  
tudi slabost?

*Visconti.* Mogoče — ampak takšna  
slabost, ki daje moč.

*Van Valden.* Ste mar zato  
sklenili strmoglaviti to svojo  
republiko, čeprav ste njen senator,  
in vladati kot knez?

*Visconti.* Da. Mislim pa,  
da ji bo to le v prid. Zdaj so je siti  
že skoraj vsi, ko pa je več ne bo,  
bodo skrivaj spet sanjali o nji.

*Van Valden.* Pod vašo vlado. — In kaj naj počnem  
jaz pri vsem tem? Če ste me že klicáli,  
me ob tej uri, ko rohni po Sieni  
nje osvoboditelj, prav gotovo niste

zato, da bi se spet pomenkovala  
o umetninah.

*Visconti.* Uganili ste.

Res, ne zato, temveč zato, ker vas  
pač potrebujem — In jaz bi dejal,  
tudi vi mene. V tejle kartoteki  
ste tudi vi. Tu notri piše: prvič,  
da ste se v Sieni divje zaljubili,  
drugič, da si ne upate domov,  
ker se bojite svojih upnikov  
in da bi se najbrže ne branili,  
če bi vam hotel utreti pot nazaj  
na Nizozemsko.

*Van Valden.* Hm. Kako?

*Visconti.* Tako,

kot se utira pot povsod: z denarjem,  
ki izplača vaše upnike.  
Ne skušajte mi razveljavljati  
naravne zakone — Glejte ta glaž:  
prazen do dna — kot vi — Se more mar  
braniti, da nalijem vina vanj?

*Van Valden.* Pustiva to, *Visconti.*

Pač pa vas prosim, ker ste mi, kot vidim,  
zelo naklonjeni, za neko uslugo.  
Mar ne bi mogli vi, gospod, ki imate  
vso Sieno pod očesom, tudi meni  
izkazati to čast?

*Visconti.* Iz srca rad.

Bojim se pa, da vam je vrli Gato  
to željo že izpolnil.

*Van Valden.* Res? Vendar

le deloma. Jaz bi si rad pridržal  
pravico, izbrati sam zalezovalca —

*Visconti.* Sijajno.

*Van Valden.* In njegov spol.

*Visconti.* Že razumem.

Kako ji je ime? Mar Izabela?

*Van Valden.* Da, Izabela.

*Visconti.* Odlično. Kaj pa boste  
s to žensko? Ako nimate zlata

in kakšen čeden grad v bližini Siene,  
se bo smejala —

*Van Valden.* Zlasti če ji boste  
povrhu rekli tudi to, da bi  
jo rad gledal.

*Visconti.* Gledal?

*Van Valden.* Da, gospod.

*Visconti.* Kot kakšno umetnino?

*Van Valden.* Ne, kot nekaj,  
kar se dá spremeniti v umetnino.

*Visconti.* Samo s pogledi ne, van Valden. Ženska  
lepota je pokrita z raznimi  
oblekami — in kadar slečesh vse,  
ostane na nji vsaj še ena od treh,  
ki so vse enako dolgočasne:  
nesramnost, ravnodušnost, sramežljivost.  
Te tri obleke pa lahko odstrani  
z ženske le pravi moški. Pravi moški  
pa žensk ne gleda, temveč osvoji.  
A osvojiti žensko, dragi Valden,  
kakor je Izabela, se mogoče  
dá s prazno dušo — s praznim žepom ne.

*Van Valden.* Dejal sem že, gospod, da jo želim  
le gledati.

*Visconti.* Ne brijte norcev z mano.  
Od Gata in ne le od Gata, tudi drugih,  
ki mi poročajo, kdo ste in kaj  
počnete, vem, da ste najzmožnejši  
Lorenzov častnik in da so vse zmage  
najemnikov, ki jim je on na čelu,  
pretehtane in dobljene že vnaprej  
za temle vašim čelom, vi pa mi  
dopovedujete, da bi to siensko  
lepoto samo gledali.

*Van Valden.* Kaj torej  
želite pravzaprav?

*Visconti.* Sodelovanje.  
Ali če hočete — zavezništvo

v svaji z Lorenzom. Vi ga, kajpak,  
dobro poznate.

*Van Valden.* Kakor pač pozna  
povprečnost nadpovprečnost.

*Visconti.* Potemtakem  
ni res, da so bile njegove zmage  
dobljene že vnaprej v tej vaši glavi?

*Van Valden.* Bile so, ker sem pač računal tudi  
z njegovo nadpovprečnostjo.

*Visconti.* In jaz  
računam z vašo. Ta Lorenzo  
mi je postal nadležen: in ne le  
nadležen, dragi Valden, marveč tudi  
nevaren. Ker pa je nevaren,  
bo treba nastopiti zoper njega.  
In zdaj vas vprašam: prvič, je vaš vpliv  
na te Lorenzove najemnike  
dovolj močan, da ne bi oni v takem  
primeru nastopili zoper nas?  
In drugič: ali mislite, da bi  
lahko prevzeli vi njegovo mesto?  
Da vam bo delo z njimi lažje, vam,  
brž ko postanete njegov naslednik,  
izplačam vse, kar še dolgujemo.

#### Nastopi OSKRBNIK

Kaj pa je spet?

*Oskrbnik.* Gospod, soldati so  
nam vdrli v hišo.

*Visconti.* Vdrli?

*Oskrbnik.* Vdrli. Vodi  
jih nenavaden človek: ko je vstopil,  
je nosil brado, na stopnišču pa,  
ko sem ga ustavil, jo je snel in me  
okrcal z njo po nosu, češ, ti cepec,  
mar vidiš zdaj, kdo sem. Pa nisem videl,  
ker sem že malce slep —

*Visconti.* To bo Lorenzo.  
Mislim, van Valden, da bo pametneje,  
če vas ne sreča tukaj.

*Van Valden.*

Zbogom.

*Visconti.*

Kmalu

kaj več o tem. — Ne, ne, pri tehle vratih.

*(Van Valden odide.)*

Hm, kakšen hrup. To bo pa, kot vse kaže,  
glasen obisk.

### 3. prizor

Nastopi LUKA

*Visconti.*

Kaj pa je? Kaj želite?

*Luka.* Denar, gospod.

*Visconti.*

Kakšen denar?

*Luka.*

Denar —

Kar za šest tednov —

*Visconti.*

Tega vam izplača

senat.

*Luka.*

Ne, ne, gospod, senat ne mara

o tem ničesar slišati, ker ste

baje podaljšali kontakt, dokler

nevarnost ne bo mimo, vi sami,

brez vednosti senata — In zato

smo zdaj prišli sem, da si vzamemo

sami to, kar je naše. *(Se ozre po sobi.)*

Ta bokal,

na primer, je že moj —

*Visconti (oskrbniku.)*

No, daj, naliž

mu še črnine vanj.

*Luka.*

Ne bom se branil.

Upam vsaj, da je zlat.

*Visconti.*

Je, brez skrbi.

Čisto zlato, prijatelj. In zdaj prosim,

da spet greste.

*Luka.*

Jaz grem. Bojim se pa,

da so za mano taki, ki jih bo

težje odpraviti kot mene. Zbogom.

*(Luka odide.)*

#### 4. prizor

Nastopi LORENZO, mahajoč s svojo brado, z njim IZABELA, nekaj vojakov in nekaj lahkoživk. Vsi vinjeni.

*Lorenzo.* Nalezli smo se vina iz Siene, Siena pa se je nalezla nas, tako so rekli — kot svinjske kuge.

*Visconti.* Mar se vam ne zdi, da ta vdor v mojo hišo ni v soglasju s sienskimi zakoni?

*Lorenzo.* Zato pa je v soglasju z zakoni, ki so z menoj stopili v vašo hišo.

*Visconti.* Dokaj hrupno.

*Lorenzo.* Koraki novih zakonov, gospod, so zmerom hrupni, ker so običajno obuti v škornje — pa še to vojaške. Vas motijo ti škornji? Ako vas, mi jih sezuje z nog in prinesite svoje copate.

*(Sede in iztegne noge pred Viscontija.)*

Nočete? Kako?

Se vam zde preumazani? Vojaški škornji so zmerom taki. Blato in kri. No, kaj je? Mar jih niste še sezuli? Ne ti, ne ti —

*(Odrine enega vojakov, ki pristopi.)*

On, ki ga motijo ti škornji tu na nogah generala, ki je osvobodil Sieno.

*Visconti.* Vaše obnašanje ni le v nasprotju s sienskimi zakoni, gospod Lorenzo, temveč, in to nič manj, z dostojnostjo.

*Lorenzo.* Tudi dostojnost je dobila — ej — kako so že dejali? Svinjsko kugo. Sprijaznite se s tem. Kaj čakate? Sezuje mi že škornje.

*Izabela.*

Pojdi no,

Lorenzo. — Prav. Pa jih sezujem jaz.

Ne bo ne prvič in menda ne zadnjič.

No, daj mi že to taco.

*Lorenzo.*

Stran. Dejal sem,

naj jih sezuje on. Kaj? Nočete?

Prav. Odpeljite ga.

*Vojak.*

Kam?

*Lorenzo.*

Kam! V zapor.

*Medtem nastopi GATO*

*Gato.* Gospod Lorenzo — ali ne bi rajši

senatorja poslali, vsaj za zdaj,

v njegovo spalnico —

*Vojak.*

Gremo. Naprej!

*(Viscontija odpeljejo.)*

*Gato.* Gospod Lorenzo —

*Lorenzo.*

Kaj je, Gato? Nekam

bled se mi zdiš. Bi mar požirek vode?

Dajte mu vode!

*Gato.*

Ne, ne —

*Lorenzo.*

Kaj pa? Vina?

Glej, tam na mizi je. Daj sem kozarce,

da treščiva na zdravje — na čigavo

zdravje predlagaš?

*Gato.*

Jaz? Na vaše.

*Lorenzo.*

Jaz pa

na zdravje Izabele. Mar že veš,

da sem jo prosil za roko in da

mi jo je obljubila dati, zraven

pa še noge in vse, kar spada zraven.

*Izabela.* Ne, to ni prav počenjati tako

z njim, ki je tvoj —

*Lorenzo.*

Kaj neki?

*Izabela.*

Eh, nikar

se ne pretvarjaj, da ne veš, kdo je.

*Lorenzo.* Kaj meniš, Gato? Mar je res?

*Gato.*

Ne vem.

Ni izključeno — saj ste bili rojeni

tu v tej visoki hiši —

Lorenzo.

Ne, še višje,

ker sem bil rojen zgoraj na podstrešju  
med netopirji in podganami.

Ti torej misliš, da je res moj oče?

Gato. Ni izključeno —

Lorenzo.

Ha-ha! To je sedaj

že moj deseti oče! Prvi, tisti  
je bil smetar: prikrevsal je za mano  
kar prvi dan in se mi je spovedal,  
kako me je naredil, kdaj in s čim,  
in terjal kot plačilo za takó  
uspel izdelek — pravzaprav ne dosti,  
par grošev, nov klobuk in nove hlače.  
Dal sem mu jih, povrhu pa še novo  
smetišnico in brco v rit — takole.

*(Brčne eno cip. Smeh.)*

Drugi je bil zobar — ta je bil tič:  
prinesel je s seboj vse lepo  
črno na belem — in še klešče, veste,  
da mi izdere tale zob — in škarje,  
da mi pristriže brke — vse brezplačno.  
Četrty pa je bil seve štacunar —  
ti so povsod — no, torej ta štacunar  
mi je prišel prodajat, če že nê  
to siensko očetnjavo, pa vsaj svoje  
očetovstvo, češ, kadar se razve,  
da sem tvoj oče jaz, si pridobiš  
vse štacunarstvo. Nato pa so  
prišli še vitezi. Visokih nosov  
in nizkih čel. Vsi pa, kot kriva sreča,  
brez ficka v žepu. Svoje dni sem bil  
v stiski, ker sem ostal sam, brez očeta,  
zdaj pa sem v stiski, ker jih je preveč.  
Vendar ta zadnji — ta je vsaj Visconti!  
Pokličí ga nazaj! Od vseh mogočih  
očetov je ta zadnji, Izabelin,  
še najmanj nemogoč. Mi pa ta čas  
poglejmo, kje smo pravzaprav doma.

*(Lorenzo odide s svojimi spremljevalci na levo, vojak na desno. Izabela  
z Lucetto za njim.)*